

SPIS TREŚCI

Józef Borzyszkowski, Cezary Obracht-Prondzyński <i>Wstęp</i>	7
Roman Wapiński <i>Udział gdańskich środowisk humanistycznych w tworzeniu Uniwersytetu Gdańskiego, w mojej pamięci</i>	11
Lech Czerniak <i>Gdańska archeologia</i>	24
Janusz Sibora <i>Archiwistyka gdańska. Dorobek pokoleń a wyzwania współczesności</i>	35
Błażej Śliwiński <i>Gdańska mediewistyka historyczna w sześćdziesięcioleciu</i>	44
Józef Borzyszkowski <i>Historiografia gdańska – badania dotyczące XIX wieku</i>	72
Tadeusz Stegner <i>Dorobek gdańskiej historiografii XX wieku</i>	88
Józef Włodarski <i>Gdańska historiografia okresu nowożytnego po 1945 r.</i>	99
Jolanta Maćkiewicz <i>Językoznawstwo polonistyczne</i>	114
Jerzy Treder <i>Dzieje gdańskiej kaszubistyki językoznawczej</i>	124
Edward Breza <i>Osiągnięcia w badaniu nazw własnych</i>	137
Marcelina Grabska <i>Gdańska rusycystyka – rozwój i kierunki badań</i>	162

Izabela Bogumil <i>Tradycje i dorobek naukowy Katedry Filologii Klasycznej</i>	192
Jadwiga Kotarska, Edmund Kotarski <i>Badania nad literaturą polską epok dawnych</i>	199
Józef Bachórz <i>Wiek XIX literatury polskiej w badaniach gdańskich</i>	215
Małgorzata Czermińska <i>Literatura XX wieku jako przedmiot badań w ośrodku gdańskim (z uwzględnieniem prac teoretycznoliterackich)</i>	227
Jan Ciechowicz <i>Gdańskie badania nad teatrem</i>	243
Anna Kwaśniewska <i>Badania etnograficzne w ośrodku gdańskim</i>	255
Cezary Obracht-Prondzyński <i>Gdańskie środowisko socjologiczne i jego dorobek (w kontekście socjologicznych badań nad Pomorzem)</i>	277
Sabina Kruszyńska <i>Filozofia w Gdańsku – sytuacja przed i po 1989 roku</i>	305
Romuald Grzybowski <i>Gdańska pedagogika i historia wychowania w latach 1945–1980. Struktury, twórcy i realizowane przez nich kierunki badań</i>	324
Emilia Martynowicz <i>Przyczynek do historii myśli psychologicznej w Gdańsku</i>	358
Andrzej Chodubski <i>Specyfika rozwoju politologii w Gdańsku</i>	381
Violetta Kostka <i>Dorobek teoretyków muzyki i muzykologów z Akademii Muzycznej im. St. Moniuszki</i>	402
Jacek Friedrich <i>Historia sztuki w Gdańsku po 1945 roku. Rekonesans</i>	411

Wstęp

Niniejszy tom zawiera owoce konferencji naukowej, zorganizowanej przez Instytut Kaszubski wraz z Pracownią Historii Pomorza i Krajów Nadbałtyckich Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego z okazji 60-lecia dziejów najnowszych humanistyki gdańskiej. Jako wydarzenie przełomowe – niejako wyjściowe przyjęliśmy powołanie w 1946 roku Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku, w ramach której najsilniejszym był Wydział Humanistyczny, którego pracownicy – wspólnie z kolegami z innych instytucji naukowych w Trójmieście – zdominowali z czasem działalność Gdańskiego Towarzystwa Naukowego. GTN przyjęło rolę głównego podmiotu integracyjnego nie tylko humanistów, ale ich w pierwszym rzędzie oraz uczonych – ludzi nauki różnych dyscyplin, pracujących w różnych uczelniach i jednostkach PAN (w tym Bibliotece Gdańskiej PAN), Archiwum Państwowym, muzeach itp.¹

W powojennych dziejach humanistyki gdańskiej szczególnie przełomowe okazały się lata 1954–1956, kiedy to zintensyfikowano badania pomoroznawcze oraz rok 1970, w którym powołano do życia Uniwersytet Gdański². Powstanie tej uczelni, dziś największej w skali Wielkiego Pomorza, stanowiło ukoronowanie starań kilku pokoleń ludzi nauki i kultury regionu, skupionych w różnych stowarzyszeniach, wspieranych mniej lub więcej przez lokalne władze. Wspominając starania poprzedników, w pierwszym rzędzie winniśmy pamiętać o działaniach na rzecz powołania uniwersytetu na Pomorzu podejmowanych w okresie międzywojennym. Działania te dokumentują m.in. dwie cenne dziś publikacje.

---

¹ Zob. R. Wapiński, *Gdańskie środowisko historyczne*, „Zapiski Historyczne”, 1977, z. 2, s. 47-61.

² Zob. S. Nowakowski, *Uniwersytet Gdański*, „Kultura i Społeczeństwo”, 1971, nr 1; *Uniwersytet Gdański i jego poprzedniczki*, Gdańsk 1980; H. Galus, *Narodziny i rozwój Uniwersytetu Gdańskiego. Szkice z lat 1969–1987*, Gdańsk 1989; M. Andrzejewski, L. Mokrzecki, J. Arno Włodarski, *Zarys dziejów Uniwersytetu Gdańskiego. Sześćdziesiąt lat tradycji polskiego szkolnictwa pedagogicznego i ekonomicznego na Wybrzeżu*, Gdańsk 2006.

Pierwsza to zbiorowe wydawnictwo zasłużonego wielce dla rozwoju nauki na Pomorzu, a humanistyki w szczególności, Instytutu Bałtyckiego, zatytułowane *Sprawa wyższej uczelni na Pomorzu* (Toruń 1936). Zawiera ono trzy artykuły:

- Józef Kostrzewski, *Potrzeby i zadania Wszechnicy Pomorskiej*,
- Bernard Chrzanowski, *O potrzebach kulturalnych Pomorza*,
- Józef Borowik, *Uwagi na temat organizacji szkolnictwa wyższego na Pomorzu*.

Dругa publikacja to praca dr. Zygmunta Mocarskiego, dyrektora Książnicy Miejskiej im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, zatytułowana *O potrzebie wyższego szkolnictwa na Pomorzu*, wydana nakładem Rady Zrzeszeń Naukowych, Artystycznych i Kulturalnych Ziemi Pomorskiej (Toruń 1938). Obie publikacje to niezwykle ciekawe opracowania i dziś bezcenne źródła historyczne.

Jak wiemy, po tragicznej okupacji hitlerowskiej, po części dzięki pozostaniu Wilna i Lwowa poza granicami Polski, w 1945 roku, dzięki udziałowi wileńskiej kadry profesorskiej, narodził się Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu³. Jego powstanie i działalność osłabiły nieco kaszubsko-pomorskie dążenia do powołania uniwersytetu w Gdańsku.

Powstanie UG poprzedziły lata funkcjonowania tu od początku PRL-u Akademii Medycznej i Politechniki Gdańskiej, w których również znaleźli się nieliczni humaniści, podobnie jak w powstających z czasem kolejnych uczelniach w Trójmieście, wśród których w latach 1946–1947 działał Oddział Akademii Nauk Politycznych dla Wybrzeża w Sopocie – filia szkoły warszawskiej, poprzednik Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie⁴. Połączenie sił WSP i WSE oraz przyciągnięcie nowej kadry spoza Gdańska, zadecydowało o sile Uniwersytetu Gdańskiego w niełatwym momencie startu.

Jeszcze przed powstaniem UG stan i dorobek humanistyki gdańskiej, zwłaszcza historii, a także pomoroznawstwa polskiego, był przedmiotem konferencji i dyskusji, a także publikacji naukowych⁵. Już w pierwszym roku funkcjonowania UG na łamach miesięcznika „Litera” ukazał się artykuł Kazimierza Chruścińskiego, zatytułowany wprost *Gdańska humanistyka*⁶. Warto by dziś przytoczyć tu treść tegoż artykułu w całości, by uzmysłowić sobie olbrzymie zmiany, jakie zaszły w interesującej nas dziedzinie w ciągu ponad 35 lat funkcjonowania Uniwersytetu Gdańskiego.

³ Ale podkreślmy, że tuż po wojnie dyskutowano, czy uniwersytet pomorski powinien powstać w Gdańsku, czy w Toruniu (zob. W. Taszycki, *Toruń czy Gdańsk? Rzecz o uniwersytecie pomorskim*, „Przegląd Zachodni”, 1946, nr 4; A. Bukowski, *Uniwersytet w Gdańsku?*, „Arkona”, 1946, nr 12). Przeważały lepsze na starcie warunki lokalowe w Toruniu – Gdańsk był zbyt zniszczony.

⁴ Zob. J. Mizikowski, *Oddział Akademii Nauk Politycznych dla Wybrzeża w Sopocie (1946–1947)*, „Rocznik Sopocki”, 1982–1984 (wyd. 1987), s. 230–234.

⁵ Zob. T. Cieślak, *Dorobek nauk społecznych w dziedzinie pomoroznawstwa*, „Przegląd Zachodni”, 1954, nr 9–10, s. 8–14; R. Wapiński, *Gdańskie środowisko historyczne*, „Kwartalnik Historyczny”, 1965, nr 3, s. 747–749.

⁶ K. Chruściński, *Gdańska humanistyka*, „Litera”, 1971, nr 3, s. 31–34.

Autor, przypominając dawne tradycje humanistyczne Gdańska i dorobek powojenny humanistów gdańskich, zwłaszcza tych skupionych kiedyś na WSP, a wówczas współtworzących UG, snując optymistyczne prognozy na przyszłość, pod koniec artykułu stwierdza:

„Bylibyśmy niepoprawnymi optymistami, gdybyśmy nie dostrzegali również pewnych trudności, opóźniających tempo rozwoju tej humanistyki. W środowisku gdańskim, w którym zdecydowaną przewagę mają nauki ścisłe, techniczne i medyczo-przyrodnicze oraz ekonomiczne, wywalczenie należnego miejsca humanistyce będzie niełatwym zadaniem, tym bardziej utrudnionym, że miejscowe środowisko humanistów jest w dużym stopniu zdeintegrowane i wewnętrznie mało spójne. Sytuacja ta wynika po prostu ze specyfiki pracy badawczej uczonego-humanisty oraz braku tu tradycji prowadzenia zespołowych badań naukowych. Podniesienie rangi humanistyki zależy przede wszystkim od samych humanistów, od tego mianowicie, jak będzie wyglądała ich produkcja naukowa, udział w życiu społecznym, czy w sposób nader odpowiedzialny będą dobierali tematy prac magisterskich i doktorskich, i dbali o ich właściwy poziom naukowy, w jakim stopniu wiesznie będą łączyli rozwój własnego warsztatu naukowego z potrzebami regionu i Kraju oraz z najnowszym stanem nauki w świecie”⁷.

Jak wyglądała późniejsza rzeczywistość humanistyki gdańskiej i jaki jest jej dorobek, próbowano też niedawno odpowiedzieć przy różnych okazjach, analizując stan nauki na Pomorzu, nie tylko w Gdańsku – Trójmieście⁸. Niektóre diagnozy mogły być nawet nadto oderwane od konkretów, ale każda w jakiś sposób ułatwiała nieco rozpoznanie interesującej nas rzeczywistości w związku z naszą konferencją.

Prezentując tu jej owoce⁹, jako organizatorzy konferencji i redaktorzy tomu, wyrażamy podziękowania autorom referatów – artykułów za ich społeczny, obywatelski wysiłek naukowy. Jednocześnie składamy należne podziękowania autorowi recenzji wydawniczej tomu, prof. dr. hab. Lechowi Mokrzeckiemu oraz szczególnym patronom konferencji i niniejszej książki – dziekanowi Wydziału Filologiczno-Historycznego, dziś prorektorowi UG prof. Józefowi Arno Włodarskiemu oraz dwóm Rektorom UG – byłemu już – prof. Andrzejowi Ceynowie i obecnemu – prof. Bernardowi Lammkowi.

⁷ Tamże, s. 34.

⁸ Zob. m.in. L. Mokrzecki, *Początki, rozwój i perspektywy Uniwersytetu Gdańskiego*, „Rocznik Gdański”, 1994, z. 2, s. 41-55; E. Kizik, *Uwagi o stanie i perspektywach badań w zakresie nauk historycznych w województwie pomorskim*, [w:] *Dorobek nauki i perspektywy jej rozwoju w województwie pomorskim*, red. J. Rachoń, Gdańsk 2000, s. 20-29, J. Drwal, *Partnerstwo nauki pomorskiej w harmonijnym rozwoju Wybrzeża*, [w:] tamże, s. 7-19; T. Bauman, *Uniwersytet wobec zmian społeczno-kulturowych. Casus Uniwersytetu Gdańskiego*, Gdańsk 2001.

⁹ Relacja z konferencji zob. K. Kuczyński, *Humanistyczny stan posiadania*, „Gazeta Uniwersytecka”, 2007, nr 1, s. 8-9.

Nieco, a może nazbyt, wydłużony czas przygotowania niniejszego tomu do druku nie jest naszą „zasługą”. Chcieliśmy bowiem zawrzeć w nim komplet opracowań, obejmujących całość dorobku humanistyki gdańskiej w minionym 60-leciu. Stąd czekaliśmy – upominaliśmy, prosiliśmy autorów, by ostatecznie ten proces zakończyć i przygotować tom do druku w prezentowanym kształcie. Niestety, trwało to do końca listopada 2008 roku!

Mamy nadzieję, że efekt naszej wspólnej pracy czytelnicy przyjmą i ocenią życzliwie.

*Józef Borzyszkowski
Cezary Obracht-Prondzyński*